

שמואל צעסלער -

משורר ילדים בידיש בארגנטינה

בשנת 1954, כאשר מלאו לשמואל צעסלער חמישים שנה, הוקדש גיליון של העיתון ארגענטינער ביימעלעך לכבודו. בין השאר נכתב עליו (כנראה בידי זעליג מאזור¹ העורך):

שמואל צעסלער, דער ווונדערבארער דיכטער, וועלכער קען די נשמה פֿון קינד, שרייבט זינע קינדער-לידער מיט אויסערגעוויינלעכער ליכטקייט און שפילעוודיקייט און די קינדער דערזעען דאָרטן זייער וועלט. (הדגשה שלי - ע"ב). ער איז היינט צו טאָג איינער פֿון די באַליבסטע דיכטער ביי די לערער און קינדער. נישטאָ קיין שום יום-טובֿ, אָז קינדער זאָלן ניט דעקלאַמירן אָדער זינגען זינע לידער.

[שמואל צעסלער, המשורר המופלא, אשר מכיר את נשמת הילד, כותב את שירי הילדים שלו בקלות יוצאת מגדר הרגיל ובמשחקיות והילדים מגלים שם את עולמם הקטן. (ההדגשה שלי - ע"ב). כיום הוא אחד מהמשוררים האהובים ביותר על מורים וילדים. אין שום חג בבית ספר, שילדים לא ידקלמו או ישירו את שיריו.]

במילים אלו מתבטאת תרומתו הרבה של צעסלער לספרות הילדים בידיש. הוא הבין את נפש הילד והעשיר את שירת הילדים בנושאים מגוונים. הכותב בארגענטינער ביימעלעך עמד על התכונות הספרותיות-אמנותיות של השירים. המשפט המודגש בציטוט לעיל, מציין, שהילדים ראו בשירים את עולמם. פירושו של דבר, ששמואל צעסלער היה בין החלוצים בספרות הילדים בגישתו זו. כידוע, היתה ספרות הילדים בראשיתה דירקטית, השתדלה להנחיל לילד ערכים ודרכי התנהגות. במשך הזמן היא הפכה מספרות מתנכת ומוכיחה לספרות מהנה, שעונה לצרכים הפסיכולוגיים והרגשיים של הילד. במקום להגיד לילד מה עליו לחשוב, מה עליו להרגיש ואיך להתנהג; ספרות הילדים החדשה משקפת את העולם כפי

1 זעליג מאזור (1913-1970), סופר ומשורר לילדים, נולד בקארטו-ברזיל באזור גרודנה, פולין. בשנת 1935 היגר לארגנטינה. החל משנת 1939 התגורר בבואנוס-איירס ובה ערך את העיתון ארגענטינער ביימעלעך.

ארגונינער ביימעלער

ARBOLITOS ARGENTINOS

שמואל זעסלער

1954

163/4 נומער

שהילד רואה אותו.² וזאת השכיל שמואל צעסלער לעשות כבר במחצית הראשונה של המאה העשרים. צעסלער לא היה היחיד בכתיבת ספרות ילדים מעולה ביידיש. כבר אז כתבו ביידיש הכול: החל משירי משחק אצבעות לפעוטות, המשך בשירים וסיפורים ריאליסטיים ודמיוניים לילדים ועד שירים ליריים ורשמי מסע לבוגרים. הומור היה בשפע, גם לקטנים וגם לגדולים. אך בזאת הקדמנו את המאוחר. להלן מבוא קצר על ספרות הילדים ביידיש בכלל ובארגנטינה בפרט.

ספרות ילדים ביידיש – התחלה ותנופה

מתוך מחקר שעסק בעיתוני ילדים יהודיים, שיצאו לאור בפולין בין שתי מלחמות העולם, ניתן ללמוד רבות גם על ספרות הילדים ביידיש.³ להלן כמה מן הממצאים של מחקר זה:

מן ההתחלה היה קשר הדוק, קשר משולש, בין התפתחות בתי הספר ביידיש, לבין עיתוני הילדים שיצאו לאור בשפה זו והתפתחות ספרות הילדים ביידיש. בתי הספר ביידיש, שהחלו לפעול בראשית המאה העשרים, יצרו צורך בחומרי קריאה ולימוד בשפה זו. הם הוציאו לאור עיתוני ילדים, ספרונים לקריאה וספרי לימוד. תרומתם של עיתוני הילדים, במיוחד אלה, שיצאו לאור בעריכת מורים, היתה כפולה. היא התבטאה הן בעידוד סופרים ומשוררים לכתוב ולפרסם את יצירותיהם, והן ביצירת קהל ילדים ונוער קוראי יידיש.

רוב הכותבים ביידיש לילדים, כמו רוב עורכי העיתונים, עסקו בשלבים שונים בחייהם בהוראה.

רוב הסופרים והמשוררים ביידיש היו ילידי מזרח אירופה, ביניהם היו רבים מאוד מהגרים ממזרח אירופה, שהגיעו לארצות שונות, בעיקר לארצות הברית ולארגנטינה. ברוב המקרים התחילו יוצרים לכתוב עוד בארצות מוצאם, והמשיכו בארץ החדשה.

אוצר בלום של ספרות ילדים ביידיש, במגוון ז'אנרים למגוון גילים, הוא העיתון ביידיש גרינינקע ביימעלעך. זה היה עיתון הילדים ביידיש הוותיק ביותר והקבוע ביותר במזרח אירופה, שראה אור בוויילנה החל משנת 1914 ועד פרוץ מלחמת העולם השנייה בשנת 1939 (עם שתי הפסקות באמצע).⁴

2 לעניין תהליך זה בספרות הילדים העברית ראה בספרה של מירי ברנך: ילד אז – ילד עכשיו: עיון משווה בספרות ילדים בין שנות ה-40 לבין שנות ה-80, ספרית פועלים, תל-אביב 1991. ועוד: על השינוי בגישות של עורכי העיתונים לקוראיהם הצעירים – ממתכנים ומוכיחים 'לידידים' – ראה במאמרי: 'עיתונות ילדים – ההתחלה', מעגלי קריאה, 28, דצמבר 2001, כסלו תשס"ב.

3 ראה ספרי: בין העצים הירקרקים: עיתוני ילדים ביידיש ובעברית בפולין 1918–1939, הספרייה הציונית ומכון דב סדן, ירושלים תשס"ו.

4 ראה מאמרי: 'בין העצים הירקרקים יש סיפורים ושירים: ספרות ילדים ביידיש בעיתון גרינינקע ביימעלעך', מעגלי קריאה, 30, מאי 2004 – אייר תשס"ד, אוניברסיטת חיפה.

עורך עיתון זה – שלמה באַסטאָמסקי – הטיף כבר בשנת 1910 על הצורך בעיתון קבוע לילדים והפך זאת למפעל חיים. אישיותו ופועלו מבטאים בעצם את הקשר המשולש שנזכר לעיל: הוראה בידיש, עריכת עיתונים ופרסום ספרים בידיש. עיתוניו לילדים ולנוער הופצו ברחבי העולם (וגם בארגנטינה) והוא גם היה בקשר אישי עם סופרים ומשוררים שפרסמו בכתבי העת שלו את יצירותיהם.⁵

ארגנטינה קלטה מהגרים יהודים החל מסוף שנות השמונים של המאה התשע-עשרה ועד סוף שנות השלושים של המאה העשרים, ולאחר מכן גם סופרים פליטי שואה בראשית שנות החמישים. בין היוצרים בה, אשר פעלו בתחום ספרות הילדים בידיש: משה דוד גיסער, שניאור וואַסערמאַן, זלמן וואַסערצוג, ליטמאַן (שם העט של שמחה פרייליך, געלטמאַן), זעליג מאָזור, אַברהם מאַשקאָוויטש, שמואל צעסלער, אַביגדור שפיצער ואחרים.

היצירות התפרסמו הן בספרים והן בעיתונים לילדים ובמוספים. ביניהם העיתון אַרגענטינער ביימעלעך שיצא לאור שנים רבות החל מסוף שנות השלושים של המאה העשרים (ואשר שמו הושפע משם העיתון הווילנאי גרינינקע ביימעלעך); וכן המוסף לילדים של העיתון די יידישע צייטונג.⁶

שמואל צעסלער – תולדות חיים

שמואל צעסלער נולד בשנת 1904 בזאבלודוב ליד ביאליסטוק. שם היה מורה ופרסם שירים לילדים ולמבוגרים בעיתונים שונים. בשנת 1935, בהיותו בן 29, היגר לארגנטינה. ניהל את בית הספר היהודי בפרובינציה טוקומאן וכעבור ארבע שנים עבר להתגורר בבואנוס איירס. שם לימד בבתי הספר 'ביאליק' ו'שלום עליכם' וכן היה מורה בסמינר למורים ליד הקהילה היהודית בבואנוס איירס. הוא ערך את המדור לילדים ביומן די יידישע צייטונג, ופעילותו הספרותית והציבורית היתה ענפה. הוא היה משורר פופולארי בקרב ילדים בדרום אמריקה. שיריו נדפסו באתנולוגיות ובמקראות לימוד. חלק מהם הולחנו. נפטר ב־1987.

השיר הראשון

את שירו הראשון פרסם כאשר היה בן עשרים, בשנת 1924. השיר נדפס בעיתון דאָס נייע לעבן, שיצא לאור בביאליסטוק.

להלן השיר:⁷

עמ' 49-54; 'גרינינקע ביימעלעך' – ההתחלה, קשר, 27, מאי 2000, אוניברסיטת תל-אביב, עמ' 99-106.

5 ראה מאמרי: 'שלמה באסטומסקי וקשריו עם סופרים ומשוררים', חוליות 7, סתיו 2002.

6 היומן די יידישע צייטונג יצא לאור בארגנטינה בין השנים 1915-1973.

7 מילות השיר וכן עדותו על כתיבתו לקוחים מתוך: אַרגענטינער ביימעלעך, 163/164, נובמבר-דצמבר 1954 [גיליון שהוקדש ליובל החמישים של צעסלער].

א ליכטיקע לבנה־נאכט.
עס בלאַזט אַ ווינטל קיל.
ער וויגט די הויילע צווייגעלעך,
דערציילט אַ סוד זיי שטיל.

ליל המולד בְּהיר בָּגן,
מִשָּׁב קָריר נוֹשֵׁב קְלוֹת,
מִנְשִׁים, מִנְעִים עֲנֵפֵי אֵילָן,
מִמְתִּיק לָהֶם סוּדֵי סוּדוֹת.

ער דערציילט זיי אַז גאַר גיך
וועט שניען זייער גליק:
דער פֿרילינג דער פֿאַרשווונדענער
וועט קומען גיך צוריק.

וְכִךְ יִלְחֹשׁ הוּא בְּאֲזֵנֵם,
כִּי שׁוֹב יִזְהִיר כּוֹכֵב אֶשְׁרָם
וְהָאָבִיב שְׁנַעְלֵם
הֵנָּה הוּא שָׁב, הֵנָּה הוּא שָׁם.

און וועט אין גרינע בלעטעלעך
זיי אויספוצן אויף ס'ניץ,
און ברענגען וועט ער ווידער זיי
דעם ליבן, שיינעם מיי.

בְּכִסּוֹת עֲלִים יִרְקָקִים
יִלְבִּישׁ אוֹתָם בְּגָדֵי פֶּאָר
מִנְצַנְצִים וּמְבְרִיקִים
בְּחֶרֶשׁ מֵאֵי יְחִישׁ מֵהָר.

ער שעפטשעט זיי די בשורה זיס
מיט צאַרטע, שטילע רייד,
די צווייגעלעך, די הויילינקע,
צעטאַנצן זיך פֿאַר פֿרייד.

וְגַם יִלְחֹשׁ יִמְתִּיק מַלִּים
מִרְפָּרְפוֹת בְּאֶהְבָּה...
הַזְּלוּלִים מְעֻרְטִים
יִתְחַוְּלוּ מֵרֵב חֲדוּדָה.

צעסלער מספר על משיבתו לטבע מאז ימי ילדותו:

אַלס קליין קינד פֿלעג איך זייער ליב האָבן די נאַטור. שעהן־לאַנג פֿלעג
איך אָפּשטיין אין דרויסן אין די שיינע לבנה־נעכט און באַווונדערן דעם
בריליאַנטענעם, אויסגעשטערנטן הימל מיט דער זילבערנער, העלער לבנה
[...]

כ'פֿלעג זיך זאָט נישט קענען אַנקוויקן מיטן גרינעם וואַלד, רוישיקע
כוואַליעס פֿונעם טיך, פּרעכטיקע פֿאַרבן פֿון פֿלאַטערלעך און בלומען און
וּווּנדערבאַרן געזאַנג פֿון פֿייגל [...]
[כילד קטן אהבתי מאוד את הטבע. במשך שעות הייתי נוהג לעמוד בחוץ
בלילות לבנה יפים ולהתפעל משמי היהלום זרועי הכוכבים עם הלבנה
הכסופה הבהירה.]

לא הייתי מסוגל להתענג לשובע [למראה] היער הירוק, גלים רועשים
מהנהר, צבעים מרהיבים של פרפרים ופרחים ושירה מופלאה של
ציפורים.]

הקשרים עם 'גרינינקע ביימעלעך' (וילנה) והעורך באַסטאָמסקי

בין הסופרים והמשוררים שהיו בקשרי ידידות וספרות עם שלמה באַסטאָמסקי היה גם שמואל צעסלער. בשנת 1931, הוציא באַסטאָמסקי לאור ספר בסדרה 'אונטער די גרינינקע ביימעלעך' ובו שירים של צעסלער שהולחנו בידי א. סלעפ. לקראת הגירתו של שמואל צעסלער מפולין לארגנטינה, הוא דאג להצטייד בהמלצות ממוסדות שונים. באחת מהן כתב שלמה באסטומסקי ב-6 ביולי 1935 על נייר רשמי של עיתונו:

באַשטעטיקונג

דערמיט באַשטעטיקט די רעדאַקציע פֿון די גרינינקע ביימעלעך און פֿון חֵבֶר (וויילנע), אַז פֿריינד ש. צעסלער איז אַ מיטאַרבעטער פֿון די זשורנאַלן. רעדאַקטאָר: ש. באַסטאָמסקי⁸

[אישור]

בזה מאשרת המערכת של הגרינינקע ביימעלעך ושל חבר בוילנה, שהחבר ש. צעסלער הוא משתתף פעיל בעיתונים אלו. העורך: ש. באַסטאָמסקי

בהיותו בארגנטינה נמשך הקשר בין צעסלער לבאַסטאָמסקי. המשורר שלח שירים לגרינינקע ביימעלעך⁹ והשניים התכתבו בענייני פרסום השירים הנ"ל וכן בענייני רכישה של עיתונים וספרי לימוד עבור בתי הספר בארגנטינה.¹⁰

שירים לגיל הרך

הסופר והחוקר הרוסי קורניי צ'וקובסקי, כתב ספר בשם 'משנתיים עד חמש', שזכה להיתרגם לשפות שונות ולמהדורות רבות.¹¹ אחד הפרקים בספר כולל את 13 העיקרים (דברות) לשיר טוב לילדים בגיל הרך. להלן עקרונותיו בקצרה ממש: שיר ילדים טוב צריך להיות ציורי, כי החשיבה של הילדים הקטנים היא קונקרטי. צריכה להיות בו פעילות רבה, כי הילדים הם פעלתניים מטבעם. צריכות להיות בו תמונות מתחלפות, אירועים שרודפים זה את זה. צריכים להיות בו מקצב, ריקודי ממש, לרוב במשקל טרוכי, עם צלילות

8 ארכיון שמואל צעסלער (הספרייה הלאומית, ירושלים).

9 ראה הערך 'צעסלער, שמואל' במפתח השמות בספרי בין העצים הירקוקים. בספר זה מצוי גם מפתח שמות יצירות ביידיש, שנדפסו בגרינינקע ביימעלעך וברער חֵבֶר, גם הוא בעריכת באַסטאָמסקי (וילנה, 1920–1922, 1929–1939)

10 בארכיון צעסלער מצויים שני מכתבים של באַסטאָמסקי לצעסלער בארגנטינה. האחד מאוגוסט 1935, והשני מיולי 1937.

11 קורניי צ'וקובסקי, משתיים עד חמש: ההתפתחות הלשונית של ילדים, תרגום ד' קרול, תל-אביב תשמ"ו 1985.

שאלה פ 808 ר

פייגל אין דער לופטן

קינדערלידער און קרייזשפילן
טוקומאן - פ 370

11
 א. ב. ג. ד. ה. ו. ז. ח. ט. י. יא. יב. יג. יד. טו. טז. יז. יח. יט. כ. כא. כב. כג. כד. כה. כו. כז. כח. כט. ל. לא. לב.

א. ב. ג. ד. ה. ו. ז. ח. ט. י. יא. יב. יג. יד. טו. טז. יז. יח. יט. כ. כא. כב. כג. כד. כה. כו. כז. כח. כט. ל. לא. לב.

א. ב. ג. ד. ה. ו. ז. ח. ט. י. יא. יב. יג. יד. טו. טז. יז. יח. יט. כ. כא. כב. כג. כד. כה. כו. כז. כח. כט. ל. לא. לב.

א. ב. ג. ד. ה. ו. ז. ח. ט. י. יא. יב. יג. יד. טו. טז. יז. יח. יט. כ. כא. כב. כג. כד. כה. כו. כז. כח. כט. ל. לא. לב.

שמואל צעסלער

פייגל אין דער לופטן

קינדערלידער און קרייזשפילן

מיט א ווערט פארזינג
 פון מלך ראדיטש

הילע נעצייכנט פון ב. נעמיראווסקי

ארויסגעגעבן פון א געוועזענעם פאלעסטינער קאמיטעט, אויף דער
 איניציאטיוו פון דראסקרייו „ר. זאפלאווסקי, אין מוסאן

מ ו ק ו מ א ו
 א ר ג ע נ ט י נ ע
 1 9 3 9

פאליטישע
 און
 קולטורעלע

עשירה ונעימה לאוזן, הכוללת חריזה. השיר צריך לכלול אלמנט של משחק, גם במשחקי מילים וגם בתוכן, כגון התחפשות או האנשה. כמו כן על השיר להיות בעל ערך, ללמד משהו את הילד. והעיקר, מהו הקריטריון לשיר ילדים טוב? הוא גורם הנאה גם למבוגר.

להלן כמה דוגמאות משיריו של צעסלער. כולם נרפסו בעיתון גרינינקע ביימעלעך, שיצא לאור, כאמור, בוויילנה. מתוך יצירתו המגוונת בחרתי להתמקד בשירים שלו לצעירים, הווה אומר: גילאי גן ילדים וכיתות ראשונות של בית הספר העממי. נראה ששירים אלו כוללים את כל היסודות, עליהם המליץ צ'וקובסקי.

השיר 'אין קיר' מצטיין במצלול עשיר ומקצב עליו, יש בו יסוד של האנשה, שמתאים לחשיבתם ולשפתם של ילדים. השיר מספר על הקומקום שהתחיל לשיר, וכל הכלים מתפעלים מקולו, מלבד אחד...

אין קיר

במטבח

קאָבט דער טשייניק שוין און זידט,
זינגט ער פריילעך צו אַ ליד:
"גול-גול-גול און סיקי-סיקי!
הערט מיין פּרעכטיקע מוזיק!"

הַקְמָקוּם עוֹלֵץ, רוֹתֵחַ,
מְלֻחַ בְּשִׁיר שְׁמֵחַ:
"דו-רה-מי וסי-סול-פה!
שְׁמְעוּ נָא מוֹזִיקָה יְפָה!"

ווערט באלד רויק אין דער קיר,
וונדערן די בלים זיק:
"אוי ווי שיין דער טשייניק זינגט!
ווי געשמאק זיין שטימע קלינגט!"

הַשְׁתַּתַּק בַּל הַמְטָבַח -
הַפְּלִיאָה רַבָּה כָּל-כָּרִי:
"מַה יְפָה שִׁיר הַקְמָקוּם!
מַה נְעִים קוֹלוֹ - עֲצוּם!"

שפיצן אויערן די טעפ,
לעפל שאַקלען מיט די קעפ,
טעלער ווינקען שטילערהייט,
גלעזער גלאַנצן אַזש פֿאַר פֿרייד.

הַסִּירִים זְקָרוּ אָזְנִים,
תְּרֻדִים הַנִּיעוּ רֵאשׁ,
הַכּוֹסוֹת קָראוּ 'לְחַיִּים!
הַתְּרוֹצֵץ, צָהַל מְלוֹשׁ.

שרייט דער קאבלעפל פֿון וואַנט:
"ס'איז דער טשייניק אַ טאַלאַנטוֹ!"
נאָר דאָס קריגל קרימט די נאָז:
"אויך אַ ליד מיר! - ווייס איך וואָסוֹ!"

הַמַּחְבֵּת מְקִיר זַעק:
"הַקְמָקוּם זְמַר עֲנֵק!"
רק חֲטָמָה עֲקָמָה סִרִּית:
"שִׁיר הוּא זְהוּ? צוֹרֵם, מִבְּעִיתוֹ!"

השיר 'נאכט שפיל' כולל בתוכו האנשה, הפעם של צעצועים. מוטיב זה, של צעצועים שמתעוררים בלילה ופועלים כראות עיניהם, נפוץ בספרות הילדים. להלן חלקו הראשון של השיר:

נאכט שפיל

פֿינצטער איז די נאכט און שפעט
ליגט קליין גאָלדעלע אין בעט.

שלאָפֿט און חלמט שאַ און שטיל -
פראַווען שפּילצייג דאָרט אַ שפּיל:

אַט - איר אויסגעשטאַפּטער בער
שפּאַנט אין צימער היין און הער,

זעצט צום פּיאַנעלע זיך צו,
שפּילט און זינגט - בודה! בודה!

שטייט די ליאַלקע אויף מיט פֿרייד,
נעמט אָן ביידע זיטן קלייד,

אויף די שפּיצן פֿינגער טרעט,
טאַנצט אַ פּרעכטיקן באַלעט.

משחק לילה

בְּלִילָה קָר בַּעֲלָטָה
פְּזִית שׁוֹכֶבֶת בַּמָּטָה.

פְּזִית חוֹלְמַת שְׁמַחַת חָג -
צַעְצוּעִים עוֹרְכִים מִשְׁחָק:

הִנֵּה הֵרֵב הַמְּפֶטֶם
צוֹעֵד, דוֹרֵף מִפֶּה לְשֵׁם.

לְיָד פִּסְנֶתָר הוּא מוֹתִישׁב,
נוֹהֵם, נוֹקֵשׁ וּמְתַעִיף.

וּבִבְּהָה עֵלִיזָה
קָדָה קָדָה עִם הַכְּנִיסָה,

וּבְבִלְט עַל בְּהוֹנוֹת
הִיא מְפַלְיָאָה תְּנוּעוֹת שׁוֹנוֹת.

חטיבה מיוחדת בשיריו של צעלסער היא 'שירי מעגל', הווה אומר: שירים שמשלבים הפעלה של קבוצת ילדים. להלן שתי דוגמאות: האחת - 'מיקי מויז' - מבוססת על הדמות המצוירת מסרטיו של וולט דיסני.¹²

מיקי מויז

קינדער שטעלט זיך אין אַ קרייז,
אַלע זענען מיקי־מיז.

מיקי־זיזל, מיקי מויז,
קום אַרײַן און גיי אַרויס.

דאָ אין מיטן ליגט אַ קעז,
גנבֿע זיך אַרײַן און עס.

מיקי־זיזל, מיקי מויז,
קום אַרײַן און גיי אַרויס.

וֹרֵד הַעֲבָרָת

יְלָדִים בַּמַּעְגָּל,
כָּל אֶחָד עֲבָר־מִזְל!

וֹרֵד גְּבֵרַת הַעֲבָרָת,
בּוֹאֵי חִישׁ, אֶת מֵאָחֶרְת!

כָּאֵן מוֹנֵחַ לוֹ גוֹשׁ גְּבִינָה,
לְכָל גֵּנֵב זוֹ מִתְּנָה.

וֹרֵד גְּבֵרַת הַעֲבָרָת,
זוֹוֵי כְּבֵר וְצֵאֵי לְדֶרֶךְ!

12 הדמות המפורסמת של העכבר 'מיקי מאוס' הופיעה לראשונה בנובמבר 1928, בטרט מצויר של וולט דיסני בשם 'ספינת הקיטור ווילי'. יש לציין שצעסלער כתב שיר נוסף בעל אותה כותרת 'מיקי־מויז', אך זה אינו שיר מעגל. הוא מתחיל במילים: 'מיקי־מויז, / מיקי־מויז - / איז אויף אַ שפּאַציר אַרויס.'

מיט אַ ברויטל אויפן טיש,
גריזשע אָפּ פֿון איר אַ קריש..
מיקי־זיזל, מיקי מויז,
קום אַרײַן און גיי אַרויס.

שטייט דאָ מילך אַ פֿולער טאַפּ,
גיב אַ לעק און טראָג זיך אָפּ.
מיקי־זיזל, מיקי מויז,
קום אַרײַן און גיי אַרויס.

שוין פֿון אַלץ גענאָסן פֿיין –
שיק אַ צווייטע מויז אַרײַן.
מיקי־זיזל, מיקי מויז,
קום אַרײַן און גיי אַרויס.

ונסיים את הדוגמאות בשיר־מעגל הומוריסטי:

לָחֵם חֵי עַל הַשֶּׁלֶחָן,
לְכָל רֵעַב קוֹרֵץ, מוֹכֵן.
וְרַד גְּבֵרַת הָעֵבֶבֶרֶת,
בְּזִלְיָה אֶת נַהֲדָרְתָּ!

הִנֵּה חֵלֵב, מְלוֹא הַסֶּנְקוֹן,
לֶקֶךְ וְהִסְתַּלַּק מִכָּאן!
וְרַד גְּבֵרַת הָעֵבֶבֶרֶת,
זְלִזְלֵת הַכֵּל, שְׁלַחֵי אַחֲרָתָּ!

גַּם זְלִזְלֵתִי, גַּם גְּמֵרְתִּי,
לְאַחֲרַת לֹא הַשְׁאַרְתִּי...
וְרַד גְּבֵרַת הָעֵבֶבֶרֶת,
מִפְּזוֹת, מִכְּרַבֵּרְתָּ!

סְבֵתָא וּנְכָדִיָּה (משחק במעגל)

סְבֵתָא בָּאָה, מִתְקַרְבַּת!
לְפָתוּחַ דְּלֵת מִי זָרִיזוּ?
בְּמַעְגַל כָּל נְכָדִיָּה
רוֹקְדִים סְבִיבָה רְקוֹד עֲלִיו.
כְּכָה כֶּךְ וְלֹא אַחֲרָת,
כְּכָה כֶּךְ וְלֹא אַחֲרָת
רוֹקְדִים סְבִיבָה רְקוֹד עֲלִיו.

סְבֵתָא בָּאָה מִתִּישְׁבַת
עַל שְׂרַפְרָף לָבֵן וְקֵט,
וּנְיִנְיָה וּנְכָדִיָּה
בְּעִגּוֹל בּוֹרְעִים עַל־יָד.
כְּכָה כֶּךְ וְלֹא אַחֲרָת,
כְּכָה כֶּךְ וְלֹא אַחֲרָת.
בְּעִגּוֹל בּוֹרְעִים עַל־יָד.

די באָבע און די אייניקלעך (קרייזשפּיל)

ס'גייט די באָבע, ס'קומט די באָבע!
עפֿנט ברייט די דרויסנטיר!
אַלע אייניקלעך אין רעדל
טאַנצן פֿריילעך אַרום איר.
אַט אַזוי־אַ,
אַט אַזוי־אַ
טאַנצן פֿריילעך אַרום איר.

זעצט די באָבע זיך אין מיטן
אויף אַ שטול געבעט אין ווייס,
און די אייניקלעך די קליינע
קניען אַרום איר אין קרייז.
אַט אַזוי־אַ,
אַט אַזוי־אַ
קניען אַרום איר אין קרייז.

כ'וועל אַ מעשה אַמך דערציילן
און אין איין וועג עפעס טאָן! –
זאָגט די באַבע – אויף די אויגן
טוט זי די שפּאַקולן אָן,
אַט אַזוי־אַ,
אַט אַזוי־אַ
טוט זי די שפּאַקולן אָן.

נעמט דערנאָך אַ קניילכל באַוול,
לייגט אַרײַן אין שוויס צו זיך,
מיט די לאַנגעדרינע שפיזלען
שטריקט די באַבע פֿלינק און גיך.
אַט אַזוי־אַ,
אַט אַזוי־אַ
שטריקט די באַבע פֿלינק און גיך.

הייבט אַ מעשה אָן דערציילן:
וואַלד אַרויס און וואַלד אַרײַן...
נאָר אין סאַמע רעכטן מיטן
שלאָפֿט די גוטע באַבע אײַן.
אַט אַזוי־אַ,
אַט אַזוי־אַ
שלאָפֿט די גוטע באַבע אײַן.

נ.ב.: דער צוזאָג ווערט איבערגעזעצט 2 מאָל.

שמואל צעסלער והעברית

עיקר פעלו של שמואל צעסלער ככותב היה בידיש. אולם יש לציין, שהוא ידע עברית על בוריה. בהיותו בן שמונה־עשרה הוא נסע לווארשה ושם למד הוראה בקורס פדגוגי. בארכיונו נמצאת מחברת, ובה סיכומי שיעור שכתב צעסלער בקורס זה בכתב ידו בשפה העברית. הנושאים במחברת הם בתחומים אלו: מתודיקה, דידיקטיקה, פסיכולוגיה וקורות החינוך. מעניין סיכום של שיעור בנושא השפה העברית. וכך כתב במחברתו בעברית הצעיר המכשיר עצמו להוראה, שברבות הימים ייעשה משורר פורה בידיש לילדים:

{...} במשך שנת הלימודים הראשונה, החלק הכי חשוב בעבודת המורה הוא לשים את השפה העברית בפי הילדים. העבודה הזאת מתחילה מן היום הראשון של הלימודים. המורה משתמש בשיחות על עצמים, בתופעות

"אַספּר ספּורו של חתול,
אַגב כּף גם אַסרוג קצת שרוול..."
סָחָה סבָתָא – עַל עֵינֵיהָ
מְרַכִּיבָה אֶת מִשְׁקָפֶיהָ.
כְּכָה כּף וְלֹא אַחֲרָת,
כְּכָה כּף וְלֹא אַחֲרָת
מְרַכִּיבָה אֶת מִשְׁקָפֶיהָ.

היא נוטלת לה פקעת חוטים,
ובחיקה ממחרת לשים
ועם זוג מסרגות, כף פשוט,
היא סורגת מהר, בזריזות...
כְּכָה כּף וְלֹא אַחֲרָת,
כְּכָה כּף וְלֹא אַחֲרָת
היא סורגת מהר, בזריזות...

אָז נִפְתַּח מַעֲשֵׂה בְּחֹתוּל
שֵׁם בְּיַעַר עֲבוֹת, בְּאֵין גְּבוּל,
כּף קָרָה שְׁבֵלֵב הַדְּמָמָה –
סבָתָא כְּכָה פִתְאוּם נִרְדְּמָה.
כְּכָה כּף וְלֹא אַחֲרָת,
כְּכָה כּף וְלֹא אַחֲרָת
סבָתָא כְּכָה פִתְאוּם נִרְדְּמָה.

שונות מסביבת הילדים, בקשר עם משחקים, שירים, ציור, ומלאכת יד, כדי לעשות את העבודה הזאת מעניינת ומושכת את לב הילדים. עלינו לזכור כי בתנאים האלה נצליח בעבודה הזאת. א) התעניינות ז.א. כל מה שאנחנו מגישים לילדים יהיה מלא עניין בשבילם. 2) של פעולה מצד הילדים ז.א. כל תרגיל ותרגיל הילד יהיה עוסק בדבר מה ולא ישב בחיבוק ידיים. ג) מוחשיות ז.א. כל מילה ומילה חדשה שהילד לומד צריכה להיות קשורה עם רשמים אשר הילד מקבל בחושיו שלו, שיראה את זה, שימשש בידיו, ד) כל העבודה צריכה להתנהל מתוך שמחה. או יחרטו הדברים החדשים בליבו של הילד [...]

הקשר לעברית נמשך גם בארגונינה. צעסלער תרגם את המחזה 'שלמה המלך' ושלמי הסנדלר' מאת סמי גרונמן לידיש והמחזה הוצג בשנת 1955 בניו-יורק. לצורך התרגום השתמש צעסלער בנוסח העברי של המחזה בתרגומו של אלתרמן עבור תיאטרון 'האוהל'.

גם שירים לילדים הוא תרגם לידיש. בין השאר את שירה של אנדה פינקרפלד¹⁴ 'תשרי אומר' ואת שירו של יעקב פיכמן 'תחל שנה וברכתה'¹⁵ כמו כן הוא עיבד ותרגם מעברית מחזה של נחום בנארי. זה נדפס תחת הכותרת 'שניט' (קציר) באותו גיליון של ארגענטינער ביימעלעך שהוקדש ליובל החמישים של המשורר.

ומה בדבר תרגום יצירותיו שלו מידיש לעברית? מסתבר שצעסלער היה מעוניין בכך, והוא אפילו פנה ללווין קיפניס וביקשו לעשות זאת. אך קיפניס לא עשה זאת.¹⁶ אולם אחרים תרגמו מיצירותיו. בין המתרגמים היו חיים אוסטרובסקי, אוריאל אופק ואחרים.¹⁷

פרופסור רב נוי תרגם את שירו 'חד גדיא' וזה פורסם כשנה לאחר מות המשורר, בשנת 1988 בכתב העת דרום שיצא לאור בבואנוס איירס.¹⁸ מעניין לציין שבאותו עיתון (דרום) נכתב כבר בשנת 1939, לאחר שיצא לאור ספרו של צעסלער פייגל אין דער לוףטן, שכדאי לתרגם את יצירותיו לעברית. הכותב (שחותם בראשי תיבות של שמו - י.ג.) משבח את הספר ומציין, בין שאר רבריו:

13 כך במקור: 2) במקום ב).

14 לימים שינתה שמה לאנדה עמיר.

15 התרגומים של צעסלער לידיש נדפסו בצד הטקסטים בעברית בתוך פרסום של הוצאת המורים למען הקרן הקיימת בתשרי תש"ט (1948).

16 הגלויה של לוין קיפניס ממוענת אל צעסלער, שמבקר באותה עת כארץ ומתגורר בבית משפחת בתו סילביה בראשון לציון.

17 ראה רשימה בלקסיקון אופק לספרות ילדים, כרך ב, זמורה-ביתן, תל-אביב, תשמ"ז 1985, עמ' 530.

18 העיתון דרום ראה אור בין השנים תרצ"ח ותשכ"ד בבואנוס איירס. השיר המתורגם לעברית 'חד גדיא' נדפס בגיליון 313, תשרי תשמ"ט, ספטמבר 1988.

"אשר לתוכן השירים ועיבוד צורתם, הרי לפנינו באמת קובץ שירי ילדים מהמין המשובח". והוא מסיים את דבריו כך:

ויש שהנך מהרהר: הרי צסלר זה דרוש לה לעברית [...] אולי יחשוב על זה החבר צסלר בעצמו: בטרם נבוא אנחנו אימתי שהוא לקלקלו בתרגומנו!¹⁹

הערת סיום: עוד על ספר זה, ההקדמה שכתב מלך ראָוויטש ותרגומה המלא בעברית, ראה במאמרי להלן: משנתו של מלך ראָוויטש על ספרות ילדים: וקשריו עם המשורר שמואל צעסלער.

19 הביקורת על הספר מתוך העיתון דרום נמצאת בארכיון צעסלער כגזיר עיתון מודבק על דף, בלי ציון תאריך. סביר להניח שזה נכתב ונרפס מיד לאחר צאתו של הספר לאור בשנת 1939.